

Fotó: Vámos Judit

Gergely János
(1925 Karcag – 2008 Budapest)

Gergely János professzor úr 2008. február 4-én bekövetkezett halálával nagy veszteség érte az immunológusok közösségét itthon és külföldön egyaránt. Tanár Úr azon kevesek közé tartozott, akik olyan iskolát teremtettek, melyben nem csak a közvetlen tanítványok és munkatársak gondolkodásmódja, a tudományról és az életről való felfogása formálódott jelentősen, hanem azokra is nagy hatással volt, akik távolabbi vonzáskörébe tartoztak. Szakmai tisztánlátása és tisztessége, bölcsessége, embersége és nem utolsósorban összetéveszthetetlen humora fájóan hiányzik ezentúl nagyon sokunknak.

Gergely János Karcagon született 1925. december 13-án. A Karcagi Református Nagykun Gimnáziumban érettségizett, majd egyetemi tanulmányait a Debreceni Egyetem Orvostudományi Karán kezdte meg. Harmadéves korában Budapestre került, ahol az Orvostudományi Egyetem Kórélettani, majd Élettani Intézetében végzett elméleti munkát. A diploma megszerzése után Gömöri Pál professzor mellé került, aki akkoriban a III. Számú Belgyógyászati Klinika igazgatója volt. Itt döntött el, hogy nem klinikus vagy gyakorló orvos lett, hanem kutató. Ekkor egy vesebetegség során bekövetkező vérfehérjevesztést követő folyamatokat vizsgált - kandidátusi értekezésének is ez volt a témája. E kutatások kapcsán terelődött a figyelme a kórosan burjánzó plazmasejtek által nagy mennyiségben termelt gammaglobulinokra, és ezzel végképp elköteleződött az immunglobulinok vizsgálata, ill. az immunológia irányába. 1957-ben a Tübingeni Egyetem belklinikáján ismerte meg azokat a modern immunológiai eljárásokat, amelyekkel később itthon nagyon eredményesen tanulmányozta a gammaglobulinok szerkezetét.

1963-ban Hollán Zsuzsa professzor asszony megbízta, hogy szervezzen az Országos Hematológiai és Vértranszfúziós Intézetben egy immunokémiai osztályt. Ezzel új korszak kezdődött Gergely János életében, és az ellenanyagok szerkezetének tanulmányozása került érdeklődésének középpontjába. Ezt követően, birminghami tanulmányútja eredményeként elsőként írta le a papainérzékeny és papainrezisztens immunglobulinokat, majd megállapította azokat a szerkezeti sajátosságokat, amelyekkel ez a tulajdonság összefügg. Szintén az angliai laboratóriumban eltöltött időszakban derült fény arra, hogy az immunrendszer működésében különféle sejtek is részt vesznek; erre az időszakra tehető a celluláris immunológia kialakulása. Hazatérve, ezt az irányt követve, az ellenanyag szerkezetének vizsgálata során a molekula N-terminálisa felől az effektorfunkciókat ellátó C-terminális molekularész felé haladt, és érdeklődése az immunsejteken található Fc-receptorok felé irányult. Az Fc-gamma receptorok szabályozó funkciójának tanulmányozása a további években is fő érdeklődési területe maradt.

Felbecsülhetetlen érdeme Tanár Úrnak, hogy abban az időszakban, amikor az immunológia világviszonylatban önálló diszciplínává nőtte ki magát, létrehozta az ország első, és két évtizeden át egyetlen önálló Immunológiai Tanszékét az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Az 1973 alapított tanszéken az immunológia önálló tárgyként történő oktatásának itthoni bevezetése mellett az Ő nevéhez fűződik az első korszerű magyar nyelvű immunbiológiai tankönyv megírása is, ami 1979-ben jelent meg. Gergely Tanár Úr kezdettől fogva arra törekedett, hogy a magyar immunológia bekapcsolódjon a nemzetközi véráramba. Ezt egyrészt a kemény kutatómunka eredményeként neves szaklapokban publikálható közleményekkel érte el, másrészt pedig azzal, hogy számos nemzetközi konferenciát szervezett itthon, így hozva Magyarországra a neves „nyugati” kutatókat. Kiemelendő ezek közül az 1978-ban megrendezett Európai Immunológiai Kongresszus majd 1992-ben az Immunológiai Világkongresszus – ez utóbbi, több mint 5000 fős rendezvényen az előadók között öt Nobel-díjast is üdvözölhattünk. Tanár Úr nevéhez kötődik a nagyon sikeres „Signal-szimpoziumok” sorozatának elindítása is. A tavalyi, immár 14. konferencia szervezésében még Ő is aktívan részt vett.

Rendkívül aktív maradt „nyugdíjasként”, azaz 1993 után is; az ELTE emeritusz- és az MTA kutatóprofesszoraként pályázatokat nyert el és motorja volt egy újabb egyetemi tankönyv megírásának és szerkesztésének is. Erre az időre esik a bécsi Vienna International Research Cooperation Center-ben eltöltött 4 év is, amikor három munkatársával a B-sejtek Fc γ RIIb közvetített gátlását tanulmányozták, és azonosították az Fc γ RIIb-közvetített gátló folyamat kiváltásában fontos jelátvivő molekulákat.

Számos fontos pozíciót töltött be itthon és nemzetközi szervezetekben egyaránt. 1982-ben az MTA levelező, majd 1990-ben rendes tagja lett. 1990 és 1996 között az MTA Biológiai Tudományok Osztályának elnöke, majd ezt követően 10 éven át az MTA Elnökség tagja volt. 1998-ban felkérte az Akadémia a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratórium elnöki tisztjére, amit 2007-ig látott el. A hazai immunológia meghatározó alakja volt; a Magyar Immunológiai Társaság főtitkára (1970-1978) és elnöki tisztjét (1978-1986) töltötte be, majd elnökségi tagként vett részt a társaság működésében. A MAKIT tiszteleti tagja volt. Tizenöt éven át volt tagja az Immunológiai Társaságok Európai Uniója vezetőségének, illetve egy hároméves cikluson át elnöke volt az Immunológiai Társaságok Európai Szövetségének (EFIS).

Kutatói és oktatói munkájának elismeréséül számtalan díjban és kitüntetésben részesült – köztük az alábbiakban: Akadémiai Díj (1975), Széchenyi-díj (1992), ELTE Aranyérem (1993 és 1996), Pázmány Péter Felsőoktatási Díj (2001) Szilárd Leo Professzori Ösztöndíj (2001), Semmelweis Ignác-émlékérem (2005), Pro Renovanda Cultura Hungariae alapítványi fődíj (2006), Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2006). 2005-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2007-ben a Debreceni Egyetem avatta díszdoktorává. Tudományos és közéleti tevékenységének elismeréséül szülővárosa, Karcag 2004-ben díszpolgárává választotta.

Ahogy tanított és miközben együtt dolgozhattunk évtizedeken át, sok mindent megtanulhattunk Gergely Jánostól: emberséget, tisztességet, a tudomány iránti alázatot és azt is, hogy milyen fontos mások – köztük az elődök - munkájának az elismerése. Azon kevesek közé tartozott, akik olyan iskolát teremtettek, melyben nemcsak a közvetlen tanítványok és munkatársak gondolkodásmódja, a tudományról és az életről való felfogása formálódott jelentősen, hanem azokra is nagy hatással volt, akik távolabbi vonzáskörébe kerültek. Az általa gyakran idézett Madách-i sor: „Nem adhatok mást, csak mi lényegem” nála mindennek a derűs kisugárzását jelentette, ami állandóan érezhető volt körülötte. Bölcsessége, műveltsége, sokszor konfliktusokat is könnyen oldó humora, az utolsó pillanatig meglévő életszeretete pótolhatatlanul hiányzik sokunknak.

Az utóbbi időben gyakran mondta: „Mindenki addig él, amíg emlékeznek rá”. Azt gondolom, Tanár Úr örök életű lesz.